

6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы» бойынша PhD философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған «Қазақстан Республикасында бауыр трансплантациясына дейінгі және кейінгі науқастарға көмек көрсетуді ұйымдастыруды жетілдіру» тақырыбындағы Досханов Мақсат Оңалбайұлының диссертациялық жұмысына

СЫН-ПІКІР

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі және оның жалпы ғылыми және жалпы мемлекеттік бағдарламалармен байланысы (практикалық және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен)

Досханов Мақсат Оңалбайұлының диссертациялық жұмысы Қазақстан Республикасындағы (ҚР) бауыр трансплантациясына арналған. ҚР клиникаларының және бауыр трансплантациясымен айналысатын әлемнің жетекші орталықтарының деректері негізінде бауыр трансплантациясын ұйымдастыру бойынша көптеген мәселелердің шешімін табатын үлкен жұмыс жүргізілді.

Диссертацияда трансплантологияның маңыздылығы, бауыр ауруының терминалды сатысының таралу эпидемиологиясы және оларды диспансерлік бақылау, операцияға дейін және одан кейін реципиенттерді басқару менеджменті, бауыр трансплантациясына дейін және одан кейінгі науқастардың өмір сүру сапасы көрсетілген. Бұл жұмыста біздің республикамыздағы өзекті, хирургияның күрделі саласының барлық маңызды аспектілері қарастырылған. Донорлық органдардың (мәйіттік және тірі донорлардан) жалпы және нақты бауырдың жетіспеушілігі шешілмеген мәселе болып қала береді. Трансплантологияның қарқынды дамымауының себептерінің бірі ретінде жұмыста жалпы трансплантология бойынша халыққа жүргізілген сауалнаманың нәтижелері келтірілген. Сауалнама барысында қызықты нәтижелер анықталды, ҚР бойынша мұндай ауқымды сауалнамалар болған емес. Жұмыста бауыр циррозы бар науқастарды стационарлық емдеудің қиындықтары, «күту парағындағы» науқастардың өмір сүру ұзақтығы көрсетілген.

Осы зерттеудің өзектілігі бауыр трансплантациясын қажет ететін науқастардың өзекті мәселелері талқыланған, әсіресе мәйіттік донорлардың тапшылығы және халықтың мәйіттік донорға қаншалықты дайын екендігі анықталып, бауыр трансплантациясынан дейінгі және кейінгі науқастардың өмір сүру сапасын зерттеуді қамтитын Қазақстан Республикасында бауыр трансплантациясы бағдарламасын кешенді бағалау болып табылады.

Қазіргі уақытта бауыр циррозы әлемдегі өлім-жітімнің 11-ші себебі, ал бауыр циррозы жағдайында бауырдың қатерлі ісігі өлім-жітімнің 16-шы себебі

болып табылады; екеуін бірге қарастырғанда, олар бүкіл әлемдегі өлімнің 3,5% құрайды.

Біздің елімізде бауыр трансплантациясы медицинаның жас саласы болып табылады, тәжірибе жинақтаған сайын осы қызметті жеңілдету және оны мұқтаж науқастарға қолжетімді қызмет ету мәселелері жинақталуда. Бұл шараны орындау үшін кедергілерді азайту керек. Жоғарыда айтылғандарды ескерсек, диссертациялық жұмыстың тақырыбы сөзсіз өзекті болып табылады.

2. Диссертацияға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері

Мақсат Оңалбайұлының жұмысы нормативтік-құқықтық актілерден тұрады. Ең маңызды мына нәтижелерді қамтиды:

Жұмыстың әр міндетіне байланысты нәтижелері шығарылған. Соның ішінде маңыздыларына тоқтала кетсек:

Бауыр трансплантациясы Қазақстан Республикасында жүйелі жасалып жатқанына 10 жыл болып калды. Мамандар өздігінен жасап жатыр және бауыр трансплантациясының нәтижелері де жақсарып қалды. Бірақ бауыр трансплантациясын қажет ететін науқастардың саны көбейіп келеді және ондай науқастардың өлім жітімі өте жоғары, себебі кемшілік тек қана біздің елде емес бүкіл дүниежүзілік шешілмеген мәселелердің бірі. Бауыр трансплантациясы көпсалалы жүйені талап ететін бағдарлама болып саналады. Автор осы бауыр трансплантациясын қажет ететін науқастардың негізгі мәселелерін анықтап, әр мәселеге дәлелдер жасай білген.

Трансплантациялық орталықтардың саны бауыр трансплантациясы басталғаннан кейін 1-2 жылдың ішінде 8-ге жетті. Бірақ уақыт өте келе 2 орталық қана үздіксіз жұмыс істеп келеді, қалған 6 орталықта бауыр трансплантация бағдарламасы белгілі бір себептерге (мамандардың болмауы, мультидисциплинарлық топтың болмауы, нәтижелерінің нашар болуы және т.б.) байланысты тоқтатылды. Автор осы нәтижелерді көрсете отырып бауыр трансплантация бағдарламасы өте қиын бағдарлама екенін толық дәлелдеп, трансплантациялық орталықтарға белгілі талаптар (критерийлер) қою жайлы ұсыныстар өте маңызды жай деп санауға болады.

Мультидисциплинарлық топтың трансплантацияға дейінгі кезеңде және трансплантациядан кейінгі кезеңде маңыздылығы нақты деректермен дәлелденген.

Осылайша, диссертациялық жұмыс денсаулық сақтау саласын дамытуға қатысты маңызды мәліметтер мен нәтижелерді қамтиды.

3. Ізденуші диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтиженің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделуі және шынайылық дәрежесі

Диссертацияның ережелері мен нәтижелерінің негізділігі сандық және сапалық жағынан көп қырлы материалдармен расталады. Таңдалған зерттеу

модельдері сәтті, бұл мақсатқа сәтті жетуге және қойылған міндеттерді шешуге мүмкіндік берді. Зерттеу әдістері заманауи, зерттеу мақсаттарына, міндеттері мен объектілеріне сәйкес келеді.

Алынған нәтижелердің сенімділігі статистикалық мәліметтермен, деректерді өңдеудің заманауи әдістерін қолдана отырып, материалдарды топтастырумен және өңдеумен расталады, содан кейін нәтижелерді мұқият талдау және сауатты түсіндіру, бұл ізденушіге қоғамдық денсаулық сақтау саласында жоғары эрудиция көрсетуге мүмкіндік берді.

4. Ізденушінің диссертациясында тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиже (қағида) мен қорытындының жаңашылдық деңгейі.

Қазақстан Республикасында бауыр трансплантациясы бойынша жұмыстар өте аз, өйткені медицинаның аталған саласы кейінгі уақытта жандана бастады. Бауыр трансплантациясы жасалынып жатқанына 10 жыл болса да бұл тақырыпта осы 10 жыл ішінде үлкен жұмыстар жүргізілмеген.

Диссертациялық жұмыс шеңберінде Қазақстан Республикасындағы халықтың мәйіттік донорлыққа қаншалықты дайын екендігін анықтау барысында халыққа сауалнама жүргізу бойынша алдын ала іс жүргізілмеген, диссертацияны жазу барысында сауалнама жүргізілді.

Туыстық донорлардың іріктеу талаптары келетін, 50%-жуық тірі туысқан донорлардың жарамай қалатыны осы жұмыстың зерттеуінде анықталып отыр. Бұл туыстық бауыр трансплантациясында ең маңызды мәледе болып саналады.

Бауыр трансплантациясына дейінгі және кейінгі өмір сүру сапасын анықтау елімізде бірінші рет жүргізіліп отыр.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігін бағалау

М.О.Досхановтың диссертациялық зерттеуі тұтас аяқталған ғылыми еңбек, зерттеу негізінен жүйелі тәсілдеме тұрғысынан жүргізіліп, алынған нәтижелердің ішкі бірлігін қамтамасыз етті. Жұмыстың негізгі ережелері мен қорытындылары жұмыс барысында алынған зерттеу нәтижелерінің жиынтығынан туындайды, өзара байланысты.

6. Ізденуші алған нәтижелердің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндеттерді шешуге бағытталуы

Мақсат Оңалбайұлының жұмысы қоғамдық денсаулық пен денсаулық сақтау саласы үшін маңызды нәтижелерді қамтиды. Зерттеу нәтижелері ғылыми теориялық негізделген әдіснамалық тәсілдерге негізделеді, ал ізденуші әзірлеген механизмдер республика өңірлерінің ірі орталықтарында пайдаланылуы мүмкін.

Диссертациялық жұмыста М.О. Досханов Қазақстан Республикасында транспланттау орталықтарының жұмысы бойынша үлкен жұмыс атқарды,

автор ағзаларды транспланттауды дамыту критерийлерін анықтады, сондай-ақ қайтыс болғаннан кейінгі донордан Қазақстан Республикасында ағзаларды транспланттауды дамытуға баса назар аударды. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасындағы донорлықтың негізгі проблемалары, қайтыс болғаннан кейін де, тірі донордан да донорлық органдардың жетіспеушілігі, тірі донорларды тексеру кезеңіндегі іріктеу өлшемдеріне байланысты ашылды. Сондай-ақ, автор бауыр трансплантациясына дейін де, одан кейін де реципиенттердің үлкен мәселелерін зерттеді.

7. Диссертацияның негізгі қағидасының, нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының жариялануының жеткіліктігіне растама.

Диссертация тақырыбы бойынша 11 ғылыми жұмыс жариялаған, оның ішінде: импакт-факторы бар Scopus деректер базасында индекстелген журналда 7 мақала, ҚР БҒМ БҒСБК ұсынған басылымдарда жарияланған 4 мақала. Диссертация материалдары халықаралық ғалымдардың қатысуымен өткен Республикалық ғылыми-практикалық конференцияларға ұсынылған және 5 халықаралық конференцияға ауызша баяндамамен қатысқан. Патентті тіркеуге куәлік алған - 2019 жылы. «Трансплантацияға дейінгі және бауыр трансплантациясынан кейінгі кезеңдерде науқастарды жүргізу алгоритмдері мен ұсыныстары» тақырыбындағы ғылыми-зерттеу жұмысының нәтижелері негізінде авторлық құқық алған.

8. Диссертация мазмұнындағы және рәсімдеуіндегі кемшіліктер мен ұсыныстар.

Жалпы, диссертациялық жұмыс сауатты мазмұндалған, оңай және қызығушылықпен оқылады. Ескертулер көп емес, ескертулердің қағидатты сипаты жоқ және диссертациялық жұмыстың құндылығын бұзбайды, оның жалпы оң бағасына әсер етпейді.

Тұтастай алғанда диссертациялық жұмыс сауатты мазмұндалған, оңай және қызығушылықпен оқылады. Ескертулер диссертациялық жұмыстың құндылығын бұзбайды, оның жалпы оң бағасына әсер етпейді.

9. Диссертация мазмұнының Ғылыми дәреже беру ережелерінің талаптарына сәйкестігі.

Жоғарыда мазмұндалғанның негізінде, 6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы» бойынша PhD философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынылған **«Қазақстан Республикасында бауыр трансплантациясына дейінгі және кейінгі науқастарға көмек көрсетуді ұйымдастыруды жетілдіру»** тақырыбындағы Досханов Мақсат Оңалбайұлының диссертациялық жұмысы мазмұны бойынша да, көлемі бойынша да осындай

сипаттағы жұмыстарға қойылатын ҚР БҒМ-нің «Ғылыми дәрежелерді беру тәртібі туралы» талаптарына толық сай келеді, ал ізденуші Досханов Мақсат Оңалбайұлы көрсетілген мамандық бойынша PhD философия докторы ғылыми дәрежесін алуға лайық.

Рецензент

ЖШС «Ұлттық ғылыми онкология орталығының басқарма-төрағасының медициналық қызметі жөніндегі орынбасары", м.ғ.к.:

Мұқажанов Ә.Қ.

«22» қазан 2021ж.